

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö

1. 03. 2010

ad 7141/2008

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö OM 7/41/2008

Asia: Lausunto mietinnöstä 2009:17 Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta

Yleistä

Oikeudenkäyntimenettelyä on uudistettu viimeksi kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana voimakkaasti ja se on vaikuttanut huomattavasti myös oikeudenkäyntiavustajien käytön tarpeeseen ja heidän tehtäväänsä. Toisaalta vuoden 1987 hakemusasioiden käsittelyn ja 1993 riita-asioiden uudistuksen myötä avustajan käyttötarve yksinkertaisissa asioissa väheni tuntuvasti. Sama kehitys toteutui rikosasioissa kirjallisen rikosprosessin myötä 2006. Toisaalta kuitenkin 1993 siviiliprosessin ja 1997 rikosprosessiuudistukset ovat tuntuvasti lisänneet oikeudenkäyntiavustajan työn merkitystä ja sen vaativuutta.

Syyttäjälaitos on kehittynyt voimakkaasti runsaan kymmenen vuoden aikana Valtakunnansyyttäjänviraston perustamisen ja paikallishallinnon uudistuksen myötä. Julkinen oikeusapu on uudistettu perusteellisesti. Sen sijaan yksityinen oikeusaputoiminta on jäänyt kokonaan tämän kehityksen ulkopuolelle.

Kansainvälisessä vertailussa ei ole tullut esiin Suomeen verrattavissa olevia maita, joissa kaikki lakimiehet saisivat esiintyä laajasti oikeudenkäyntiavustajina ilman kvalifioituja ammattitaitovaatimuksia ja valvontamenettelyä sekä ilman erillistä lupaa tai hyväksymistä asianajajaliiton jäseniksi.. Asianajajakapako on hyvin tavallinen ja sen lisäksi myös asianajajakunnan sisällä on erilaisia toimivallan rajoituksia. Esimerkiksi Norjassa vain osalla asianajajista on oikeus esiintyä korkeimmassa oikeudessa. Muualla Euroopassa on paljon pidemmälle meneviä rajoituksia.

Tuomariliitto pitää edellä mainituista taustasyistä johtuen esitettyä uudistusta tärkeänä vähimmäisehdotuksena oikeudenkäyntiavustajatoiminnan kehittämiseksi. Kysymys on yhdestä osasta toimia, joilla pyritään pitkällä aikavälillä vaikuttamaan oikeudenkäyntien toimivuuteen ja sujuvuuteen. Kysymys on toisaalta myös asiakkaiden oikeusturvaa ja kuluttajansuojaa parantavasta esityksestä.

Yksityiskohtaiset huomautukset

Tuomariliitto pitää tärkeänä ehdotettua säännöstä siitä, että oikeudenkäyntiavustajilla on voimassa oleva vastuuvakuutus. Ehdotuksen mukaan vakuutuksen voimassaoloa ei kontrolloida millään tavalla. Siten esimerkiksi vakuutusmaksujen laiminlyönti saattaa johtaa sen voimassaolon lakkaamiseen. Tämä ei kuitenkaan tule lupalakimiehen valvonnasta vastaavien tietoon. Tästä syystä olisi perusteltua edellyttää luvan ehdoksi vastuuvakuutusta, jonka antaja sitoutuu ilmoittamaan vakuutuksen irtisanomisesta lupalautakunnalle. Sen tulisi puolestaan voida tällaisen ilmoituksen saatuaan peruuttaa lupa.

Nykyisen rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisen puolustajan ja oikeusapulain 8 §:n mukaisen törkeän rikoksen syytetyn avustajan kelpoisuuden tulkinta ei ole ongelmattonta eikä tulkintakäytäntö ole yhtenäinen. Puolustajan määrääminen tapahtuu usein vangitsemisoikeudenkäynnissä ja paikalla olevan lakimiehen vaihtaminen ei ole ongelmattonta.

Tästä syystä olisi perusteltua säätää, että puolustajaksi ja vastaavien rikosten oikeudenkäyntiavustajaksi voitaisiin määrätä asianajaja tai kolme vuotta lupalakimiehenä tai julkisena oikeudenkäyntiavustajana toiminut henkilö. Näin käytäntö muodostuisi yhtenäiseksi ja ennakoitavaksi. Epäillyn/vastaaajan oman pyyntö ei näin ollen enää voisi syrjäyttää pätevyysvaatimusta.

Tuomariliitto vastustaa ehdotusta avustajapakon määräämisestä ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa. Avustajapakkoa ei ole perusteltua ulottaa vain yhteen asiaryhmään. Asiaa tulisi jatkossa selvittää laajemmin ja tarkastella mahdollisuutta avustajapakkoon muiden vastaavien asiaryhmien osalta. Käytännössä aiheutuisi myös ongelmia siitä, että ylimääräistä muutoksenhakua voidaan vaatia myös muun muutoksenhaun yhteydessä. Säännös aiheuttaisi näin tulkintavaikeuksia.

Hallinto-oikeuksien osalta kelpoisuusvaatimus koskee vain lastensuojeluasioita. Oikeusturvan toteutumisen kannalta olisi perusteltua selvittää, olisiko vaatimus laajennettava koskemaan myös suullista käsittelyä ulkomaalaisasioissa.

Mahdolliset katvealueet

Suomessa on pitkä traditio, jossa lakimiehet ovat voineet hoitaa asianajotoimeksiantoja järjestäytymättä tai hakematta erillistä lupaa. Tästä syystä meillä on tietyillä oikeudenaloilla organisoitua toimintaa, joka käytännössä toimii hyvin ja täyttää erinomaisesti kaikki laatukriteerit. Tällainen ryhmä on erityisesti työmarkkinajärjestöjen yhteydessä toimivat järjestölakimiehet. Heidän ja mahdollisesti muidenkin erityisalojen osalta on perusteltua selvittää sitä, aiheutuuko ehdotetusta järjestelmästä ongelmia, jotka vaatisivat erityissäätelystä.

Lausunto on valmisteltu pääosin Suomen käräjäoikeustuomarit ry:n piirissä ja se on käsitelty Suomen tuomariliitto ry:n oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa.

Helsingissä helmikuun 26 päivänä 2010

Tapani Vasama
Suomen tuomariliitto ry:n puheenjohtaja